

ODPOVĚDI MPSV NA DOTAZY OSPOD

ŘÍJEN-PROSINEC 2017

Obsah

1. Trvání dohody o výkonu pěstounské péče	2
2. Sdělování údajů finančnímu úřadu.....	3
3. Vedení spisové dokumentace OSPOD jako provázejícího subjektu	5
4. Nařízení ústavní výchovy	6
5. Návštěvy rodičů ve ZDVOP	8
6. Standardy kvality – kritérium 1b)	11
7. Změna právního statutu dítěte v PP	11
8. Kolizní opatrovnictví	13

1. Trvání dohody o výkonu pěstounské péče

Dotaz: OÚ ORP má uzavřenou dohodu o výkonu PP s osobou pečující – dědečkem nezl. dítěte. Vzhledem k výchovným problémům podal OÚ ORP k příslušnému soudu návrh na vydání předběžného opatření a předání nezl. dítěte do péče výchovného ústavu. Na základě výše uvedeného návrhu soud vydal usnesení o nařízení PO, ve kterém se pěstounovi ukládá povinnost předat nezl. dítě do péče výchovného ústavu, dle § 76 písm. e) o.s.ř.. Usnesení se stalo vykonatelným 2.8.2016, v právní moci dosud není. OÚ ORP má v plánu s dědečkem nadále intenzivně pracovat na udržování kontaktu s dítětem a připravovat ho na návrat dítěte do jeho péče. Dědeček je jediná osoba, ke které se nezletilé dítě může vrátit, když v rodině nikdo další není. Pravděpodobnost návratu nezl. dítěte k pěstounovi je dle vyhodnocení sociální pracovnice vysoká.

1. Skončí na základě výše popsaného usnesení o nařízení PO platnost dohody, když pěstounská péče nebyla rozhodnutím soudu zrušena?
2. Pokud ano, bude pro ukončení dohody rozhodující datum vykonatelnosti nebo až právní moc usnesení o nařízení PO?
3. Je možné po ukončení dohody případnou další podporu a pomoc pěstounovi financovat z prostředků státního příspěvku na výkon pěstounské péče, pokud má obecní úřad tyto k dispozici?

Odpověď MPSV (říjen 2017):

Podle § 47c odst. 1 písm. a) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, trvá dohoda o výkonu pěstounské péče po dobu, po kterou trvá pěstounská péče. Dle § 47a odst. 1 zákona o SPOD je pak pro účely tohoto zákona pěstounská péče definována jako „péče o dítě poskytovaná osobou pečující nebo skutečnost, že je fyzická osoba osobou v evidenci“. Dle § 4a písm. b) bod 1 zákona o SPOD je osoba pečující definována jako „fyzická osoba odpovědná za výchovu dítěte, která je pěstounem“. I když je tedy ve Vámi uvedeném případě dědeček stále pěstounem dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a pěstounská péče z pohledu občanského zákoníku stále trvá, pro účely zákona o SPOD (tedy pro účely dávek pěstounské péče, dohody o výkonu pěstounské péče a státního příspěvku na výkon pěstounské péče) již není osobou pečující, neboť zde již není naplněna podmínka „odpovědnosti za výchovu dítěte“. Vzhledem ke skutečnosti, že se nejedná o osobu pečující, nemůže být touto osobou poskytována ani pěstounská péče definovaná pro účely zákona o SPOD a tím pádem dnem vykonatelnosti předběžného opatření, jímž bylo dítě umístěno do výchovného ústavu, a pěstoun přestal být odpovědný za výchovu svěřeného dítěte, zanikla též dohoda o výkonu pěstounské péče, neboť pěstounská péče ve smyslu zákona o SPOD přestala trvat.

Doplňující dotaz:

Na žádost poručnice byl její „svěřenec“ svěřen do péče ZDVOP (po vzájemné domluvě s dítětem).

Na základě Vašeho výkladu se domnívám, že poručnice nyní není odpovědná za výchovu dítěte a že tedy má být Dohoda o výkonu PP ukončena.

Doprovázející organizace se domnívá, že když bylo dítě přijato na základě žádosti pěstouna, vlastně i dítěte, pak pěstoun odpovědnost za výchovu pořád má. Podle jejich názoru by dohoda trvat měla.

Můžete nás, prosím, rozsoudit?

Odpověď MPSV (říjen 2017):

V případě, kdy je dítě z péče osoby pečující či osoby v evidenci umístěno do zařízení pro děti nebo mládež či do péče jiné fyzické osoby, je třeba rozlišovat 2 situace.

1.) V případě dávek pěstounské péče dochází k zániku nároku na dávky odměna pěstouna u osob pečujících a příspěvek na úhradu potřeb dítěte v případě, že je dítě v plném přímém zaopatření zařízení pro péči o děti nebo mládež, a to jak na základě rozhodnutí soudu, tak na základě žádosti zákonného zástupce. V případě svěření dítěte do péče nahrazující péči rodičů fyzické osobě se vyžaduje rozhodnutí soudu – viz § 47g odst. 1 a § 47j odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (ZSPOD).

2.) Jde-li však o dohodu o výkonu pěstounské péče, přikláníme se k závěru, že pokud je dítě umístěno do zařízení pro péči o děti nebo mládež na základě dohody se zákonným zástupcem, resp. na žádost osoby pečující/v evidenci, tak nedochází k zániku pěstounské péče, ani k zániku odpovědnosti fyzické osoby za výchovu dítěte, a dohoda o výkonu pěstounské péče trvá. Podle § 4a písm. b) ZSPOD je totiž osobou pečující jiná fyzická osoba odpovědná za dítě, která je pěstounem. Pojem fyzická osoba odpovědná za dítě je definován v § 4a písm. a) ZSPOD – jinou fyzickou osobou odpovědnou za výchovu dítěte je fyzická osoba, které bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím jiného orgánu (soudu). Jde o osoby pečující/v evidenci a osoby, kterým bylo dítě svěřeno do péče podle § 953 a násl. občanského zákoníku či předběžným opatřením. Pokud tedy neexistuje žádné rozhodnutí soudu o odejmutí dítěte z péče osoby pečující/v evidenci (např. i předběžné opatření o umístění dítěte do ústavního zařízení), jde stále o osobu odpovědnou za výchovu dítěte, které bylo dítě svěřeno do výchovy soudním rozhodnutím.

V případě, který uvádíte, bylo dítě umístěno do ZDVOP na žádost poručnice. Poručnice je stále fyzickou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, které jí bylo svěřeno rozhodnutím příslušného orgánu, pokud nebylo vydáno jiné soudní rozhodnutí. Dohoda o výkonu pěstounské péče by měla stále trvat. Předchozí odpověď neřešila tyto dobrovolné pobyty, týkala se konkrétního dotazu na platnost dohody o výkonu pěstounské péče v případě umístění dítěte do ústavního zařízení předběžným opatřením.

Otázkou ovšem je vhodnost umístění dítěte do ZDVOP. Musí být respektován smysl a význam ZDVOP definovaný v § 42 odst. 1 ZSPOD – tedy že jde o zařízení poskytující pomoc dětem, které se ocitly bez jakékoli péče nebo jsou-li život nebo příznivý vývoj dítěte vážně ohroženy anebo ocitlo-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku, jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané nebo ocitlo-li se v prostředí nebo situaci, kdy jsou vážným způsobem ohrožena jeho základní práva. V případě dítěte v náhradní rodinné péči by k takové situaci nemělo vůbec dojít, a pokud přeci jen, musí být řešena jiným způsobem, než umístěním dítěte do zařízení pro děti nebo mládež (např. využitím pomoci při osobním péči o dítě podle § 47a odst. 2 písm. a) ZSPOD při nemoci či úrazu osoby pečující apod. nebo umístěním dítěte v přechodné pěstounské péči).

Zde uvádíte, že šlo o poručnici dítěte. Poručník dítěte je zákonným zástupcem dítěte, proto může se ZDVOP (za podmínek uvedených výše) uzavřít se dohodu o umístění dítěte do ZDVOP. Jiná situace by však byla u osoby pečující/v evidenci, která není zákonným zástupcem dítěte (pěstoun atd.). V takovém případě by zřejmě k uzavření dohody se ZDVOP dojít nemohlo.

2. Sdělování údajů finančnímu úřadu

Dotaz: *Obrátil se na nás OSPOD s tím, že obdržel od finančního úřadu výzvu podle § 57 odst. 1 písm. d) zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád – podle tohoto ustanovení mají povinnost poskytnout údaje na základě vyžádání správce daně orgány veřejné moci a osoby, které získávají jiné údaje nezbytné pro*

správu daní. Finanční úřad uvádí, že zjistil, že OSPOD prováděl v letech 2016 a 2017 dohled nad nezletilými dětmi a požaduje zaslání:

- sdělení, jakou formou byla vedena evidence o návštěvách rodiny
- identifikačních údajů pracovníků (jména, adresy trvalého bydliště, data narození), kteří dohled vykonávali;
- dokumentů – protokolů z jednání na OSPOD, protokolů z návštěv domácnosti a dalších evidovaných dokumentů získaných při jednáních s rodinou.

Správce daně ve výzvě uvádí, že vyžadované údaje jsou nezbytné pro správné zjištění a stanovení daní a zabezpečení jejich úhrady a nelze je získat z úřední evidence správce daně ani od jiného orgánu veřejné moci.

Nesplnění povinnosti ve lhůtě 15 dnů od doručení výzvy (doručena 30.10.2017) může být sankcionováno pořádkovou pokutou.

Dle našeho názoru není možné předmětné výzvě v plném rozsahu vyhovět a to i s ohledem na ochranu soukromého a osobního života osob, jichž se žádost o poskytnutí údajů týká (např. záznamy z návštěv domácnosti obsahují citlivé informace vztahující se k životu rodiny a zejména dětí).

S ohledem na výše uvedené se na Vás obracíme s žádostí o stanovisko.

Odpověď MPSV (listopad 2017):

Ust. § 57 odst. 1 písm. d) daňového řádu zní tak, jak je ve formulářové výzvě finančního úřadu uvedeno. § 58 odst. 1, 2 téhož daňového řádu dále stanovují, že *orgány veřejné moci a osoby uvedené v § 57 jsou povinny poskytnout bezúplatně na vyžádání správce daně stanovené údaje, a to v rozsahu nezbytném pro správu daní. Údaje se poskytují jednotlivě nebo v rozsahu a způsobem dohodnutým mezi poskytovatelem údajů a správcem daně.* Za prvé je tedy třeba zdůraznit, že se poskytují pouze údaje pro správu daní „nezbytného rozsahu“, a o způsobu poskytnutí těchto údajů se s poskytovatelem údajů musí finanční úřad „dohodnout“, nemůže tento rozsah a způsob tedy autoritativně stanovit sám.

Daňový řád se mlčenlivostí založenou jinými právními předpisy výslovně zabývá pouze ve vztahu ke svědkům, což je standardní úprava, známá např. z občanského soudního řízení. Platí tedy, a to je třeba vztáhnout i na pracovníky v orgánech sociálně-právní ochrany dětí, mají-li k výzvě finančního úřadu poskytnout informace nezbytného rozsahu s finančním úřadem dohodnutým způsobem, ustanovení § 96 odst. 3 daňového řádu, tedy *jako svědek nesmí být vyslechnut ten [v daném kontextu tedy po pracovníku orgánu sociálně-právní ochrany dětí nelze požadovat vyhotovení zprávy obsahující informace o účastnících a dalších osobách], kdo by porušil povinnosti spojené s utajováním informací podle jiného právního předpisu, nebo zákonem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, ledaže by byl této povinnosti zproštěn příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má.* Pracovníci v orgánech sociálně-právní ochrany dětí nemají totiž uloženu povinnost mlčenlivosti obecným předpisem, jako je tomu u většiny ostatních orgánů veřejné moci, zmíněných v návěti § 57 odst. 1 daňového řádu, ale podléhají navíc zvláštní úpravě § 57 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí: *zaměstnanci v orgánech sociálně-právní ochrany... jsou povinni zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, se kterými se při provádění sociálně-právní ochrany nebo v přímé souvislosti s tím seznámili, pokud se v tomto zákoně nestanoví jinak. Zaměstnanci v orgánech sociálně-právní ochrany... jsou povinni zachovávat mlčenlivost o osobě, která upozornila orgán sociálně-právní ochrany na skutečnosti uvedené v § 7, jsou povinni zachovávat mlčenlivost o místu pobytu rodiče, který se stal obětí domácího násilí v rodině s dítětem, a jsou rovněž povinni zachovávat mlčenlivost o údajích o osobách, jímž bylo dítě svěřeno do péče před osvojením, jakož i o místě pobytu takového dítěte. Zaměstnanci uvedení ve větě první jsou povinni zachovávat mlčenlivost podle věty*

první a druhé i po skončení pracovního vztahu. Povinnosti zachovávat mlčenlivost mohou být zaměstnanci uvedení ve větě první zproštěni pouze tím, v jehož zájmu tuto povinnost mají, a to písemně s uvedením rozsahu a účelu.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí tak zásadně umožňuje zproštění mlčenlivosti pouze ze strany subjektu údajů. Zvláštní případy představují pouze oběh informací mezi jednotlivými orgány sociálně-právní ochrany dětí navzájem, který je povolen ust. § 51 odst. 1 citovaného zákona, a dále ve zvláštních případech zapůjčování spisů (státnímu zastupitelství apod., podle jiných zákonů, popř. sdělení informací pro účely trestního, nikoli daňového řízení, srov. § 55 odst. 4 cit. zák.). V ostatním je možno informace, které má orgán sociálně-právní ochrany dětí k dispozici o účastnících nebo dalších osobách využít pouze v zájmu ochrany dítěte, tedy jeho života a zdraví (§ 55 odst. 6 cit. zák.), což znamená i tyto informace sdělovat jiným orgánům veřejné moci nebo fyzickým a právnickým osobám.

Otázky řešené v daňovém řízení se zásadně ochrany práv dítěte, které je případně zařazeno v evidenci ochrany mládeže, týkat nebudou. Tím spíše není zřejmé, z jakého důvodu se finanční úřad dožaduje informací, jakým způsobem „byla vedena evidence o návštěvách rodiny, identifikačních údajů pracovníků (jména, adresy trvalého bydliště, data narození), kteří dohled vykonávali a dokumentů – protokolů z jednání na OSPOD, protokolů z návštěv domácnosti a dalších evidovaných dokumentů získaných při jednáních s rodinou“, neboť všechny uvedené požadované informace se zcela zjevně vymykají „rozsahu údajů nezbytnému pro správu daní“. Uvedené údaje jsou významné např. pro kontrolu výkonu přenesené působnosti na úseku sociálně-právní ochrany dětí, není vůbec zřejmé, jak by se však vůbec měly týkat daňového řízení. Jde-li o požadavek na jména pracovníků, kteří vykonávali dohled nad rodinou, je taková informace požadována zřejmě za účelem jejich předvolání jako svědků v daňovém řízení. Tam odkazujeme na již výše citovaný § 96 odst. 3 daňového řádu ve spojení s § 57 odst. 1 věta poslední zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí – bez souhlasu subjektu údajů by tyto osoby byly oprávněny a povinny výpověď bez toho odepřít. I tento údaj je tak pro správu daní zjevně ve výsledku nepotřebný, ledaže by bylo zřejmé, že klienti dají souhlas se zproštěním mlčenlivosti. Jmenné údaje o pracovnících orgánu sociálně-právní ochrany dětí, kteří vykonávali v rodině v dané době v rodině dohled však jako takové (na rozdíl od ostatních požadovaných údajů) lze finančnímu úřadu sdělit, byť s výhradou k jejich využitelnosti, uvedené výše.

3. Vedení spisové dokumentace OSPOD jako provázejícího subjektu

Dotaz: *Obracíme se na vás s dotazem týkajícím se problematiky vedení spisové dokumentace OSPOD, který uzavřel s osobou pečující nebo osobou v evidenci dohodu o výkonu pěstounské péče ve smyslu § 47b zákona o SPOD. V praxi se setkáváme s různými způsoby vedení spisové dokumentace ve věci uzavřené dohody orgány sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností.*

Dokumenty vztahující se k uzavřené dohodě o výkonu PP se často objevují ve spisech OP/EV. Vzhledem k tomu, že Směrnice o vedení spisové dokumentace orgány SPOD taxativně vyjmenovává dokumenty, které jsou obsahem spisové dokumentace EV a OP, nabízí se otázka, zda dokumenty související s uzavřenou dohodou o výkonu PP (právy a povinnostmi) nemají být vedeny v samostatném spisu.

Dle naší úvahy by se mělo jednat o spis vedený v intencích správního řádu, tedy vedený odděleně od spisové dokumentace OP/EV.

Není v rozporu se správním řádem a Směrnicí o vedení spisové dokumentace OSPOD založení a vedení takového správního spisu? V případě, že ano, jak tuto situaci jinak řešit (vedení spisu, nahlížení do spisu, obsah spisu apod.). Zavést samostatný rejstřík těchto spisů?

Odpověď MPSV (listopad 2017):

Obecně platí, že písemnosti (dokumenty) vztahující se k téže věci by měly tvořit jeden spis, jak předpokládá § 17 odst. 1 správního řádu a § 65 odst. 1 zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě. Spisová směrnice MPSV č.j. 2013/26780-21 v úpravě spisové dokumentace vedené obecními úřady obcí s rozšířenou působností (OÚORP) o osobách pečujících a osobách v evidenci v čl. 33 odst. 1 stanoví, že součástí této spisové dokumentace označené spisovou značkou OP nebo EV je kromě jiného rovněž:

- dohoda o výkonu pěstounské péče,
- výpověď dohody o výkonu pěstounské péče,
- doklady a písemnosti o poskytování pomoci osobě pečující nebo osobě v evidenci, o plnění povinností osoby pečující nebo osoby v evidenci na základě dohody o výkonu pěstounské péče,
- doklady a písemnosti o sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče.

Jsme toho názoru, že vymezení obsahu spisové dokumentace OP nebo EV je ve spisové směrnici natolik široké, že lze do něj zahrnout veškeré písemnosti týkající se uzavření dohody o výkonu pěstounské péče a následné realizace této dohody. Může se jednat také o písemnosti, které předcházejí uzavření dohody o výkonu pěstounské péče a které se vztahují k jednáním s osobou pečující nebo osobou v evidenci ve věci uzavření dohody. Přitom však není vyloučeno, aby v zájmu přehlednosti spisu a usnadnění práce se spisem byly součástí spisu různé přílohy nebo samostatné složky s vlastním spisovým přehledem a vlastním číselným označením. Posouzení účelnosti a vhodnosti vytvoření takových složek jako součástí spisu OP nebo EV lze ponechat na dotčeném OÚORP, který spis zakládá a pracuje s ním, nebo na nadřízeném krajském úřadu v rámci jeho metodického vedení a kontroly OÚORP. Lze si např. představit samostatnou složku týkající se komunikace OÚORP s externími osobami a subjekty, jejichž prostřednictvím OÚORP zajišťuje plnění svých povinností vůči osobě pečující, osobě v evidenci nebo svěřeným dětem (poradenská pomoc, vzdělávání, pomoc při zajištění osobní péče apod.) nebo samostatnou složku o komunikaci OÚORP s jinými dotčenými úřady (např. úřady vedoucí spisovou dokumentaci o dětech svěřených do péče osoby pečující nebo osoby v evidenci) apod. Všechny samostatné složky samozřejmě musí být uvedeny v souhrnném spisovém přehledu ke spisu OP nebo EV.

V tomto směru je třeba přistupovat k obsahu spisu a jeho vnitřnímu uspořádání zejména z toho pohledu, že spis slouží primárně pro potřeby dotčeného OÚORP a výkonu jeho působnosti, a proto si lze vedení spisu do určité míry přizpůsobit podle „uživatelských“ potřeb konkrétního OÚORP a jeho spisové služby, sekundárně pak slouží pro kontrolu činnosti pracovníků OÚORP ze strany jejich představených a ze strany nadřízeného krajského úřadu. Ponecháváme tedy také na Vašem zvážení, zda na základě Vašich poznatků a zkušeností považujete za vhodné dávat podřízeným OÚORP nějaká doporučení ohledně způsobu vedení spisů OP a EV, případně ohledně vhodnosti zařazování určitého okruhu písemností do samostatných složek v rámci těchto spisů.

4. Nařízení ústavní výchovy

Dotaz: *Dovolujeme si obrátit se na Vás žádostí o radu při řešení situace nezletilé, u které byla, dle našeho názoru, materiálně nevykonatelným rozsudkem Okresního soudu a poté potvrzujícím rozsudkem Krajského soudu, nařízena ústavní výchova po dobu 18 měsíců ve ZDVOP.*

Nezletilá byla do péče zařízení předána dne 25. 7. 2017 na základě vydaného usnesení o předběžném opatření v souladu s ustanovením § 452 zákona č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Odpověď MPSV (listopad 2017):

Souhlasíme s Vámi, že rozsudek Okresního soudu je materiálně nevykonatelný. Bohužel nelze uvedení ZDVOP ve výroku rozsudku soudu považovat za zjevnou nesprávnost. Z odůvodnění Vámi zasláného rozsudku vyplývá, že v tomto případě není pochyb o tom, že Okresní soud chtěl skutečně rozhodnout o umístění nezletilé do ZDVOP na dobu 18 měsíců ode dne vykonatelnosti svého rozsudku a že se tudíž nejednalo o „přechodnou“ ústavní výchovu podle § 971 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „občanský zákoník“), kterou jedinou je však možné v ZDVOP realizovat. Ostatně § 971 odst. 2 občanského zákoníku není v odůvodnění rozsudku Okresního soudu vůbec uveden, naopak je zde uveden § 972 občanského zákoníku, který se může vztahovat toliko ke „standardní“ ústavní výchově, k jejíž realizaci však slouží především školská zařízení pro výkon ústavní výchovy, jak to vyplývá mj. i z Výkladového stanoviska č. 18 Expertní skupiny Komise pro aplikaci nové civilní legislativy při Ministerstvu spravedlnosti ze dne 14. 2. 2014 – k problematice nového (dalšího) rozhodnutí a svěřeni dítěte do ZDVOP.

Nejpozději k datu vykonatelnosti rozsudku Krajského soudu, jímž byl předmětný výrok rozsudku Okresního soudu potvrzen, tak dojde k zániku předběžného opatření, které dosud představovalo právní titul pro pobyt nezletilé v ZDVOP, přičemž rozsudek Okresního soudu nebude zakládat nový právní titul. Z hlediska nároku zřizovatele ZDVOP za pobyt a péči poskytovanou nezletilé v tomto zařízení tak bude nezbytné postupovat v souladu s § 42g odst. 4 písm. a) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „ZSPOD“), tj. nárok zřizovatele ZDVOP bude trvat až do dne faktického odchodu nezletilé ze zařízení.

Nicméně samotná skutečnost, že se zánikem právního titulu pro pobyt nezletilé v ZDVOP automaticky nezanikne nárok zřizovatele ZDVOP na státní příspěvek za pobyt a péči poskytovanou nezletilé v tomto zařízení, nic nemění na tom, že právní úpravu poměrů nezletilé je třeba co nejrychleji dát do souladu s faktickým stavem a nastavit ji tak, aby odpovídala nejlepšímu zájmu nezletilé.

Nelze přehlédnout, že je-li zde materiálně nevykonatelné rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy nezletilé, která má být realizována v k tomu nezpůsobilém zařízení, není zde právně ani osoba (zařízení), která by mohla konkurovat matce nezletilé, pokud jde o právo zajišťovat péči o nezletilou. V této souvislosti je vhodné poukázat na skutečnost, že v odborné literatuře v poslední době velmi silně rezonuje názor, že není-li současně s nařízením ústavní výchovy rodič dítěte omezen ve své rodičovské odpovědnosti v části, související se zajišťováním osobní péče o dítě, není toto jeho oprávnění nařízením ústavní výchovy žádným způsobem dotčeno (tento právní názor vychází z toho, že v případě ústavní výchovy není, na rozdíl od pěstounské péče, v občanském zákoníku upravena obdoba § 960 odst. 1, v souladu s nímž přímo ze zákona se svěřením dítěte do pěstounské péče omezuje rodičovská odpovědnost rodičů dítěte v rozsahu těch oprávnění a povinností, které má napříště ve vztahu k dítěti zajišťovat pěstoun, ledaže soud z důvodů hodných zvláštního zřetele rozhodne jinak – k tomu viz KRÍSTEK, A. O relativní nezávaznosti rozhodnutí civilního soudu o ústavní výchově nezletilých. Právní rozhledy, č. 19, 2016. s. 671 a násl.).

Platí-li, že je-li při nejmenším sporné omezení rodičovské odpovědnosti rodiče dítěte v rozsahu práva a povinnosti zajišťovat osobní péči o dítě v důsledku samotného nařízení ústavní výchovy dítěte (bez současného výslovného omezení jejich rodičovské odpovědnosti), tím spíše nemůže být toto omezení

rodičovské odpovědnosti rodiče dítěte dovozováno na základě materiálně nevykonatelného rozhodnutí, které žádným způsobem neurčuje způsobilého náhradního pečovatele na místo rodiče. Lze tedy shrnout, že situace nezletilé se v současnosti v důsledku vydání materiálně nevykonatelného rozsudku má tak, že nezletilá nespovídá žádný právní titul pro další pobyt v ZDVOP a matku nezletilá současně nic neomezuje v tom, aby osobní péči o nezletilou převzala. S ohledem na skutečnosti, které jsou uvedeny v odůvodnění jak rozsudku Okresního soudu, tak rozsudku Krajského soudu, se lze přitom důvodně domnívat, že v současnosti by návrat nezletilé do péče její matky znamenal pro nezletilou nepřiměřené ohrožení jejího příznivého vývoje, a to především s ohledem na důvodné podezření na sexuální násilí v domácnosti její matky. Je-li skutečně možné dovést nepřiměřené ohrožení příznivého vývoje dítěte, které současně hrozí bezprostředně (bezprostřednost je třeba dovozovat z újmy, která by nezletilá s kvalifikovanou pravděpodobností hrozila, pokud by nyní odešla ze ZDVOP zpět do péče své matky), což musí vyhodnotit příslušný OSPOD na základě všech skutečností, které jsou mu známy, pak je na místě, aby OSPOD podal návrh na nařízení tzv. rychlého předběžného opatření, tj. předběžného opatření podle § 452 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Současně bude nezbytné znovu zahájit řízení ve věci samé. Materiálně nevykonatelný rozsudek Okresního soudu, který byl potvrzen rozsudkem Krajského soudu, sice není způsobilý zakládat oprávnění a povinnosti jednotlivým účastníkům řízení, stále však má za následek tu skutečnost, že nabytím jeho právní moci bylo řízení ve věci samé skončeno. Je-li tedy nezbytné, aby nezletilá byla umístěna mimo rodinu déle než jeden měsíc, což je doba trvání předběžného opatření, kterou lze prodloužit jedině v případě, že bude zahájeno řízení ve věci samé, pak je třeba zahájit nové řízení, v němž bude o umístění nezletilé mimo rodinu meritorně rozhodnuto.

5. Návštěvy rodičů ve ZDVOP

Dotaz: *Obracíme se na Vás s prosbou o metodické vedení ve dvou záležitostech.*

- 1) Při kontrole ve ZDVOP bylo zjištěno, že zařízení využívá jako opatření ve výchově např. krácení nebo odnětí kapesného (s tím, že klientům je následně po uplynutí doby vráceno), omezování návštěv třetích osob (návštěva přítele klientky pouze na hodinu, ačkoliv jsou návštěvní hodiny povoleny na více hodin), zákaz vycházek. Ze strany kontrolního orgánu toto bylo vytknuto, jako nepřijatelné, avšak zařízení žádá písemný podklad na základě, čeho jsme výše uvedené vytkli. Z naší strany bylo zařízení odkázáno na metodické vedení MPSV na poradě dne 8. září 2016. Zařízení se odkazuje na zákon č. 109/2002 Sb., o ústavní výchově, avšak my jsme toho názoru, že na ZDVOP není možné toto aplikovat, neboť se nejedná o školské zařízení a opatření ve výchově, tak jak jsou uvedena ve výše zmiňovaném zákoně, by tak neměla být uplatňována. Žádný z klientů, kterých se to týkalo, neměl nařízenou ústavní výchovu, jednalo se o klienty, kteří byli ve ZDVOP v jednom případě na základě předběžného opatření a ve druhém případě na žádost zákonného zástupce.*
- 2) Zhruba před dvěma měsíci naše oddělení s vámi řešilo problém ohledně nesouhlasu zákonných zástupců s návštěvami sociálních pracovníků dle § 29 ZSPOD. Jedná se o případy, kdy je u dětí nařízena ústavní výchova a rodiče si nepřejí, aby je sociální pracovník OSPOD navštěvoval v pravidelných intervalech 1x za 3 měsíce, tak jak stanovuje zákon (ty důvody jsou různé, ve dvou případech se jedná o děti s velmi těžkým mentálním postižením, kde se nepředpokládá návrat dětí do péče rodičů a v jednom případě o děti umístěné v DD, o které se matka nezvládá starat a otec nejeví zájem, neboť je prakticky od narození neviděl) a OSPODy se obrací na KÚ*

s tím, že v minulosti (současnosti??) bylo vydáno jakési „dobrozdání“, že v těchto případech nemusí OSPOD rodiče navštěvovat v pravidelných intervalech, ale stačí je navštívit třeba jen jednou za rok s tím, že se to vydává na období např. 3 let. Za sebe se domnívám, že k tomuto není KÚ zmocněn, neboť OSPODu plyne povinnost ze zákona a nikde v zákoně jsem nenalezla, že by tuto povinnost mohl KÚ změnit nebo zrušit.

Odpověď MPSV (prosinec 2017):

k Vašemu prvnímu dotazu lze uvést, že Váš závěr o tom, že zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen „ZDVOP“) není oprávněno ve vztahu ke svěřeným dětem uplatňovat tzv. opatření ve výchově, tj. opatření podle § 21 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních (dále jen „ZVÚOV“), je zcela správný. Nutno dodat, že opatření ve výchově by nebylo možné aplikovat ani v případě, že by děti byly v ZDVOP umístěny na základě nařízení tzv. přechodné ústavní výchovy, tj. rozhodnutím soudu podle § 971 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „občanský zákoník“).

Tento závěr lze opřít o absenci jakéhokoli zákonného odkazu na předmětnou právní úpravu opatření ve výchově v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „ZSPOD“), který obsahuje právní úpravu ZDVOP. Ostatně v této souvislosti není bez zajímavosti, že opatření ve výchově není možné využívat ani ve vztahu k dětem, kterým byla nařízena ústavní výchova a které byly za účelem její realizace umístěny do domova pro osoby se zdravotním postižením. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále jen „zákon o sociálních službách“), sice na rozdíl od ZSPOD obsahuje odkaz na přiměřené použití některých ustanovení ZVÚOV, a to v § 48 odst. 4 citovaného zákona, avšak § 21 ZVÚOV, upravující opatření ve výchově, mezi tato ustanovení nepatří.

Jednání ZDVOP, který ve vztahu k dětem uplatňuje opatření ve výchově, tak nemá žádný zákonný podklad a nutno dodat, že pokud konkrétní ZDVOP k uplatňování podobných restrikcí přistupuje, hrubým způsobem tím zasahuje do základních práv a svobod svěřených dětí a zpronevřuje se též své roli, kterou by měl ve vztahu k dětem jako svým klientům plnit. Lze tedy shrnout, že nelze-li ve vztahu k určitému omezení dítěte ze strany zařízení, v němž dítě pobývá za účelem zajištění péče, dovodit, že jeho cílem je ochrana dítěte před pravděpodobným vznikem závažné újmy na jeho fyzickém či psychickém zdraví, či na jeho životě, přičemž uvedený závěr by bylo možné dovodit jedině na základě individuálního plánu (rizik) dítěte, pak zařízení není oprávněno ve vztahu k tomuto dítěti uplatňovat jakákoli omezení proti vůli dítěte. Jak již bylo zdůrazněno výše, uvedené principy by měly být respektovány též ze strany školských zařízení, a to navzdory skutečnosti, že v ZVÚOV institut opatření ve výchově upraven je a formálně může dopadat též na děti s nařízenou ústavní výchovou. V tomto ohledu ostatně nelze přehlédnout, že jakékoli trestání dítěte v podobě omezování možnosti kontaktu dítěte se světem mimo zařízení (vycházky, návštěvy, pobyty mimo zařízení) hrubě odporuje vlastnímu účelu zařízení při zajišťování péče, který by měl vždy spočívat ve snaze dítě co nejvíce zneschopnit a co nejvíce zvýšit míru společenského začlenění dítěte a nikoli naopak v prohlubování negativních dopadů institucionalizace.

Zcela závěrem k této části Vašeho dotazu bych ráda poukázala na to, že děti, které jsou umístěny v ZDVOP, nemají ze zákona právo na kapesné. Kapesné je jako součást plného přímého zaopatření upravena v § 2 odst. 7 písm. e) ZVÚOV, čemuž pak následně odpovídá právo dítěte na zajištění plného přímého zaopatření, formulované v § 20 odst. 1 písm. a) ZVÚOV. Podobně výslovně je předmětné právo upraveno ve vztahu k dětem, které jsou umístěny v domovech pro osoby se zdravotním postižením na základě rozhodnutí soudu, kterým nárok na kapesné podle školských předpisů přiznává § 48 odst. 4

písm. d) zákona o sociálních službách. V ZSPOD však zakotvení jakéhokoli nároku na kapesné ze strany zařízení ve vztahu k dítěti absentuje.

Pokud jde o Váš druhý dotaz, jádro problému nespočívá až tolik v tom, jak často má příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) rodiče dítěte, které je umístěné v ústavní péči navštívit, ale v tom, aby tato návštěva nebyla čistě formální s hlavním cílem prokázat naplnění povinností, které OSPOD ukládá zákon. K pouze formálnímu naplňování povinnosti pravidelně navštěvovat rodiče dítěte do značné míry svádí již sama skutečnost, že i právní úprava v § 29 odst. 2 písm. b) ZSPOD je formulována do značné míry formálně. Tato formálnost spočívá již v tom, že citované ustanovení dopadá pouze na děti s nařízenou ústavní výchovou, respektive na děti, které byly do zařízení umístěny na základě rozhodnutí soudu. Vypadává tak početná skupina dětí, které pobývají v péči ústavních zařízení na základě dohody uzavřené mezi zákonnými zástupci dítěte a daným zařízením. Stejně tak je do značné míry formální formulace předmětné povinnosti prostřednictvím poměrně striktního intervalu, v němž je třeba rodiče navštěvovat (byť tato striktnost je prolomena tou skutečností, že se jedná o stanovení nejvýše přípustného rozpětí mezi jednotlivými návštěvami, které nevyklučuje, aby OSPOD rodiče navštěvoval častěji), aniž by zde současně byl zmíněn cíl, k němuž předmětná povinnost má sloužit (a díky němuž by OSPOD nemusely nabývat dojmu, že se jedná o povinnost samoučelnou).

Tento cíl je přitom formulován na jiném místě ZSPOD, a to dokonce vhodnějším způsobem, jelikož nerozlišuje mezi jednotlivými dětmi v ústavní péči podle právního titulu, na jehož základě bylo dítě do zařízení umístěno. Konkrétně se jedná o § 12 odst. 2 ZSPOD, který OSPOD ukládá povinnost poskytnout rodiči pomoc po umístění dítěte do zařízení pro výkon ústavní výchovy, nebo do ZDVOP, spočívající zejména v pomoci uspořádat rodinné poměry, které by umožnily návrat dítěte do rodiny, při řešení životní a sociální situace, včetně hmotné úrovně rodiny, v pomoci při spolupráci s orgány sociálního zabezpečení, krajskými pobočkami Úřadu práce a dalšími státními a jinými orgány, a za tím účelem také zprostředkuje rodiči odbornou poradenskou pomoc.

Cena pouze formálně vykonané návštěvy v domácnosti rodičů dítěte, kdy samotný OSPOD ve své podstatě nevěří a nepracuje s myšlenkou návratu dítěte do péče jeho rodičů, je nulová. Otázkou však je, na základě čeho OSPOD závěr o nemožnosti návratu dítěte do péče jeho rodičů dovozuje.

Pokud jde o druhý Vámi zmiňovaný případ, pak se musím přiznat, že si neumím představit, v čem konkrétně spočívá, že se matka „neumí starat“ a otec „nejeví zájem“. OSPOD je povinen obě tyto situace důsledně vyhodnotit, tj. co konkrétně matka dítěte nezvládá a proč, stejně jako proč otec dětí nejeví zájem. Jedině důkladné vyhodnocení každé konkrétní situace může ukázat, mělo-li by být plnění povinnosti pravidelně navštěvovat rodiče dítěte čistě formální, či nikoli.

Z uvedeného rovněž vyplývá, že závěr o tom, že pravidelné návštěvy rodičů dítěte by byly ze strany OSPOD čistě formální, či že jejich uskutečnění je dokonce nemožné, může učinit toliko ten správní orgán, který je odpovědný za vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, tj. ten OSPOD, který je příslušný k poskytování veřejnoprávní ochrany daného dítěte. Jakékoli „dobrozdání“ ze strany krajského úřadu, o němž se zmiňujete ve svém dotazu, tedy v tomto ohledu nemůže mít žádnou relevanci. Role krajského úřadu může v předmětné otázce být toliko metodická, tj. krajský úřad může být jako nadřízený metodický orgán být OSPOD k dispozici ke konzultaci při vyhodnocování situace v rodině dítěte, jakož i při hledání takových metod práce s rodiči dítěte, které by se s ohledem na konkrétní okolnosti případu mohly být účinné.

6. Standardy kvality – kritérium 1b)

Dotaz: *Obracím se na Vás s dotazem týkajícím se kontroly standardů na obcích. Už na dvou OSPODech jsme narazili na to, že na zajišťování pohotovosti se podílí pracovníci jiného oddělení v rámci odboru soc. věcí. Splňují vzdělání, ale nevykonávají SPOD. Jde o malé OSPODy, kde je počet pracovníků OSPOD nízký, a tak by pohotovost sloužili příliš často. Proto jsou do výkonu pohotovosti zahrnuti pracovníci např. oddělení soc. péče. Vzhledem k nízkému počtu pracovníků je to pochopitelné, ovšem nastává problém, že z pohledu kontroly standardů tito pracovníci, kteří vykonávají SPOD v případě výjezdu v době pohotovosti, nesplňují některé další standardy – např. 6 dní vzdělávání a kumulaci funkcí, jelikož jejich běžná pracovní náplň je mimo SPOD.*

Prosím o informaci, jestli pro tyto pracovníky existuje nějaká výjimka nebo musíme toto v kontrolním protokolu označit jako pochybení a přinutit tak OSPOD tyto pracovníky z výkonu pohotovosti vyškrtnout a sloužit pak pohotovost např. ve 4 lidech.

Odpoověď MPSV (prosinec 2017): Z hlediska MPSV je tato možnost OSPOD obecních úřadů otevřená, obzvláště když má pracoviště malý počet zaměstnanců, kteří by byli neúměrně vytíženi pohotovostní službou.

Možnost využít v rámci pohotovostní služby jiné zaměstnance úřadu je zmíněna i v Metodice MPSV pro poskytování dotací ze státního rozpočtu obcím s rozšířenou působností a hl. m. Praze na výkon agendy sociálně-právní ochrany dětí pro rok 2017, kde je v části A) OSOBNÍ VÝDAJE v odst. 5 uvedeno: „Vzhledem k omezenému počtu pracovníků, kteří jsou na některých obecních úřadech zařazeni v oddělení sociálně-právní ochrany dětí, může obecní úřad obce s rozšířenou působností dohodnout pracovní pohotovost pro zajištění úkolů stanovených zákonem o sociálně-právní ochraně dětí také s pracovníky jiných útvarů, kteří mají v popisu práce převážně jinou agendu (sociální služby, výkon jiné sociální práce apod.), popřípadě může být pracovní pohotovost dohodnuta také s vedoucím odboru. Podmínkou pro sjednání pracovní pohotovosti s pracovníky jiných útvarů však je, že tito pracovníci splňují podmínky zvláštní odborné způsobilosti na úseku sociálně-právní ochrany dětí podle § 21 zákona č.312/2002 Sb., tj. že mají zkoušku odborné způsobilosti nebo mají uznanou odbornou způsobilost na základě dosaženého vzdělání odpovídajícího stupně a zaměření“.

Z hlediska standardů je využití jiných pracovníků z oddělení sociální péče pro výkon pohotovostní služby v pořádku. Zde vykonávají jen nejnужnější rozsah SPO (tj. nejsou to koordinátoři případů, kteří by celkově řídili a koordinovali u konkrétních dětí výkon SPO). Lze tedy akceptovat, když nesplní požadavky personálních standardů požadovaných např. v rámci kritéria 6c). Na druhou stranu lze úřadu v rámci metodického vedení doporučit (tj. nestrhávat body za kritérium), aby alespoň nějaké kurzy zaměřené na SPO akreditované MPSV tito pracovníci absolvovali v rámci odborné přípravy na pohotovostní službu.

7. Změna právního statutu dítěte v PP

Dotaz: *Dovoluji si Vás oslovit s dotazem, který se týká změny právního statutu dítěte v náhradní rodinné péči.*

Konkrétní situace: nezl. holčičce nar. 1/2015 byla na základě vyhodnocení situace a IPOD zprostředkovaná pěstounská péče. Dítě je v pěstounské rodině od 7/2015, k péči nejsou žádné výhrady, dítě prospívá. V 10/2017 u okresního soudu při řízení o výživném matka udělila také souhlas

s osvojením. Soud se dle vyjádření OSPOD vyslovil pro zprostředkování osvojení. OSPOD spatřuje perspektivu osvojení jako vhodnější, připravuje dokumentaci a vyhodnocuje aktuálně osvojení jako vhodnější formu NRP. Pěstounka a její doprovázející organizace chtějí zachovat pěstounskou péči. Obecně lze říci, že se nám podobné situace budou opakovat častěji. Prosím o Vaše metodické vedení v dané situaci.

Odpověď MPSV (prosinec 2017):

Obávám se, že Vámi popisovaná situace (i další obdobné případy) se dá metodicky uchopit jen obtížně. Na základě toho, co uvádíte, lze konstatovat, že v tomto případě jsou zatím splněny podmínky k případnému osvojení dítěte pouze z hlediska souhlasu rodičů, a to za předpokladu, že u dítěte není určeno otcovství, souhlas matky k osvojení udělený před soudem v rámci řízení o výživném splňoval požadavky § 810 občanského zákoníku a § 436 odst. 1 z.ř.s., tj. matka byla před prohlášením o souhlasu k osvojení poučena soudem o podstatě a důsledcích souhlasu k osvojení, o podstatě a důsledcích osvojení a o podmínkách odvolání souhlasu k osvojení.

Zda jsou nebo budou splněny i další zákonné podmínky pro osvojení dítěte (zejména souhlas dítěte, respektive jeho opatrovníka, naplnění požadavků § 795 o.z. a předpoklady na straně osvojitelů podle § 799 - § 803 o.z.), nelze v tuto chvíli předvídat.

Obecně není vymezen žádný vztah přednosti mezi osvojením a jinými formami péče o dítě, s výjimkou případu, kdy k osvojení není třeba souhlasu ani jednoho z rodičů a o dítě je ochoten a schopen pečovat někdo z blízkých příbuzných dítěte – v takovém případě nelze dítě osvojit (§ 822 o.z.). Naopak ve Vámi popisovaném případě by musel soud individuálně posoudit, zda je v zájmu dítěte spíše jeho osvojení nebo jeho ponechání v pěstounské péči, a to i s ohledem na posouzení osoby a poměrů zájemců o osvojení. Těžko může soud nebo OSPOD předem preferovat osvojení dítěte, pokud zatím vůbec neznají případné zájemce o osvojení. Maximálně se mohou přiklonit k tomu, aby byla zvažována i varianta osvojení dítěte a aby se krajský úřad zabýval možnostmi zprostředkování osvojení. Teprve pokud by krajským úřadem byli vybráni konkrétní zájemci o osvojení dítěte, kteří podají k soudu návrh na předání dítěte do péče před osvojením, bude možné kvalifikovaně zhodnotit, jaké výchovné prostředí bude pro dítě lepší. Kromě toho je tu spousta dalších neznámých okolností, které by bylo nutné brát v potaz – z jakých důvodů nemůže být dítě v péči matky, zda matka udržuje s dítětem nějaké kontakty, má dítě nějaké další sourozence, projevuje o dítě zájem někdo z příbuzných, třebaže nemůže sám zajistit osobní péči o dítě apod.?

Navíc do doby, než budou vybráni případní zájemci o osvojení dítěte, se může situace zásadně změnit jak na straně matky (zejména může kdykoliv odvolat souhlas k osvojení až do předání dítěte do péče před osvojením), tak na straně pěstounů nebo v rámci širší rodiny dítěte. Roli samozřejmě bude hrát i samotné plynutí času, když dítě už je nyní od raného věku téměř dva a půl roku v pěstounské péči a čím déle v ní setrvává, tím obtížnější pro něj může být přechod do jiné rodiny. Takže další postup se v tuto chvíli opravdu nedá předjímat.

Pokud jde „pouze“ o otázku zařazení dítěte do evidence krajského úřadu pro účely zprostředkování osvojení, je to plně v kompetenci krajského úřadu a krajský úřad samozřejmě může takový krok učinit na základě vyhodnocení všech výše zmíněných rozhodných skutečností (zejména rodinných poměrů dítěte a důvodů, pro které dítě není v péči rodičů). Lze rovněž doporučit, aby krajský úřad ověřil, z jakých důvodů není u dítěte určeno otcovství (pokud není), a to buď ještě před zařazením dítěte do evidence, anebo i po jeho zařazení, rozhodně však dříve, než byste začali pro dítě hledat případné osvojitele. A v případě, že je otec nebo potenciální otec dítěte znám, bylo by nejprve nutné posoudit

možné kroky k určení otcovství, dříve než by krajský úřad začal činit další opatření ve směru ke zprostředkování osvojení.

8. Kolizní opatrovnictví

Dotaz: *Obracíme se na Vás s prosbou o zodpovězení dvou dotazů, které nám byly položeny na metodickém dnu pro vedoucí OSPOD a které nedokážeme plně zodpovědět.*

1) *Krajský úřad prezentoval své stanovisko, v souladu se stanoviskem MPSV, vztahující se k oprávnění OSPOD podávat pouze předběžné opatření dle § 452 z. ř. s.. V této souvislosti byl vznesen dotaz, kdy na semináři Mgr. Daniela Hovorky bylo sděleno, že pokud je OSPOD účastníkem soudního řízení (jako navrhovatel nebo jako kolizní opatrovník), je oprávněn k tomu podat návrh na podání tohoto „pomaleho“ předběžného opatření. Na základě této skutečnosti se chceme dotázat, zda máme správnou úvahu, že i v těchto řízeních je OSPOD vázán stejným zdůvodněním podávání návrhů, jako v ostatních případech a je tedy oprávněn podávat pouze návrh na rychlé předběžné opatření (případně návrhy nebo podněty k soudu).*

2) *V případech, kdy je OSPOD ustanoven opatrovníkem v komplikovaných případech (např. náhrada škody apod.) vznikla otázka nahlížení do spisové dokumentace Om v případech, kdy si OSPOD zvolí pro zastupování v takovém řízení advokáta. Chceme se zeptat, zda jsou naše úvahy správné v tom, že:*

- *Pokud se nechá OSPOD zastoupit právníkem, který je zaměstnancem městského úřadu, je tento oprávněn nahlížet do spisové dokumentace Om (v části týkající se výkonu kolizního opatrovnictví), jelikož je opatrovníkem jmenován městský úřad a opatrovníka tak fakticky vykonává pouze jiný celek městského úřadu.*

- *Pokud by se OSPOD nechal zastoupit externím právníkem (na základě smlouvy), nemá tento právník právo k nahlížení do spisové dokumentace Om, jelikož kolizním opatrovníkem je nadále městský úřad.*

Zároveň máme úvahu, že v takovém případě by měl OSPOD podat návrh na změnu kolizního opatrovnictví, pokud shledá, že nemá dostatečné dovednosti pro řádný výkon opatrovnictví z důvodu složitosti případu.

Odpověď MPSV (prosinec 2017):

V případě, že je OSPOD navrhovatelem, vyplývá závěr, že není oprávněn podat návrh na nařízení tzv. obecného předběžného opatření přímo z rozsahu jeho návrhových oprávnění, jak jsou upravena v § 14, § 16, § 28 a § 37 odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „ZSPOD“). V případě, že OSPOD zastupuje v řízení dítě jako kolizní opatrovník, může být předmětná otázka složitější. OSPOD jako procesní zástupce dítěte je v soudním řízení oprávněn činit všechny procesní úkony jako samotné dítě jako účastník řízení. To je však ryze formální pohled na věc. Pořád zde platí limity možnosti předběžně upravit poměry dítěte, které vyplývají ze základních lidských práv dítěte a které jsou na vnitrostátní úrovni zakotveny v § 924 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „občanský zákoník“), které brání tomu, aby o předběžné úpravě poměrů bylo rozhodnuto tzv. obecným předběžným opatřením (v jiných než „nesporných“ případech, v nichž je třeba pouze uvést právní stav do souladu se stavem faktickým, jak jsou popsány v komentáři k ZSPOD z pera kolektivu autorů MACELA, M. et al.

Tento limit je sice primárně limitem pro soud, který by v případě, že některý z účastníků podá návrh na vydání tzv. obecného předběžného opatření, měl tento návrh zamítnout, a nikoli až tolik limitem pro

jednotlivé účastníky. Postavení OSPOD je však zcela výjimečné – OSPOD totiž nemůže ani jako kolizní opatrovník dítěte zapřít, že je stále orgánem veřejné moci, který jako takový musí důsledně dodržovat zásadu zákonnosti. Pokud tedy v případě všech účastníků nelze jejich procesní postup v soudním řízení často korigovat jinak, než že jimi podaný návrh bude zamítnut, OSPOD se z titulu svého postavení coby orgánu veřejné moci a postavení profesionála k podání zjevně protiústavního návrhu naopak uchýlit nesmí. OSPOD jako kolizní opatrovník je vždy třeba vnímat jako nástroj, jehož prostřednictvím stát zajišťuje skutečnou a účinnou účast dítěte v soudním řízení, tj. účinný přístup dítěte ke spravedlnosti. Tento nástroj přitom musí splňovat alespoň základní požadavky na jeho kvalitu, a tudíž i požadavky na jeho profesionální postup, s nímž se však neslučuje to, aby tento nástroj podával zjevně protiústavní a s ohledem na § 924 občanského zákoníku též protizákonné návrhy, které hrubým způsobem zasahují do základních lidských práv a svobod klienta, jehož má tento nástroj zastupovat a jehož ústy se v řízení prakticky vyjadřuje.

K Vašemu prvnímu dotazu lze tedy uzavřít, že Vaše úvaha o tom, že i v případě, kdy OSPOD má postavení účastníka řízení jako navrhovatel či kdy zastupuje dítě jako kolizní opatrovník a v řízení tak jedná jménem dítěte, nemůže OSPOD podat návrh na nařízení tzv. obecného předběžného opatření, mělo-li by tímto opatřením dojít k úpravě poměrů dítěte, je správná.

Závěrem je třeba k Vašemu prvnímu dotazu důrazně uvést, že OSPOD není oprávněn adresovat soudu jakékoli podněty. Toto oprávnění má v souladu s § 14 odst. 6 pouze obecní úřad, který je o předmětné skutečnosti v souladu s větou druhou citovaného ustanovení povinen neprodleně vyrozumět obecní úřad obce s rozšířenou působností.

Pokud jde o Vaši druhou otázku, odpověď na ni může být komplikovanější, než pouhé rozlišení toho, zda se jedná o právníka daného městského úřadu, respektive obecního úřadu obce s rozšířenou působností či advokáta. Předně je třeba rozlišovat jednotlivá řízení, v nichž byl dítěti OSPOD jako kolizní opatrovník dítěte ustanoven. Je totiž vhodné zdůraznit, že pravidlo, v souladu s nímž soud ustanoví kolizním opatrovníkem dítěte v soudním řízení zpravidla OSPOD, je zakotveno jako zvláštní právní úprava k obecným pravidlům upravujícím výběr vhodné osoby kolizního opatrovníka toliko v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZZŘS“).

- zvláštní právní úprava, podle které bude kolizním opatrovníkem dítěte v soudním řízení zpravidla ustanoven OSPOD, dopadá pouze na:
  - o řízení o osvojení;
  - o řízení o tzv. rychlém předběžném opatření;
  - o řízení ve věcech péče soudu o nezletilé a
  - o řízení o navrácení nezletilého dítěte v případech mezinárodních únosů dětí;mimo tato řízení se uplatní obecná pravidla pro výběr osoby kolizního opatrovníka;
- podle obecných pravidel pro výběr osoby kolizního opatrovníka dítěte v občanskoprávním či trestním řízení, obsažených v procesní právní úpravě, může být kolizním opatrovníkem dítěte ustanoven přímo advokát, přičemž se nevyžaduje jeho souhlas; toto pravidlo lze v případě, že je kolizní opatrovník dítěti ustanovován pro účely podání návrhu a/nebo zastoupení v občanskoprávním či trestním řízení, analogicky aplikovat též na případy, kdy je kolizní opatrovník za tímto účelem dítěti ustanoven „opatrovníckým soudem“, podle občanského zákoníku; OSPOD by se tedy v těchto případech měl proti svému ustanovení kolizním opatrovníkem dítěte odvolat (v trestním řízení podat stížnost), případně podat návrh na změnu opatrovníka tak, aby kolizním opatrovníkem dítěte byl ustanoven přímo advokát;

- pokud jde o výše zmíněná řízení, na něž dopadá zvláštní právní úprava v ZZŘS o pravidelném ustanovování OSPOD jako kolizního opatrovníka dítěte, pak je třeba uvést, že:
  - o jsou-li předmětem řízení jiné otázky než úprava poměrů dítěte, tj. především právní otázky, pak by se ve světle nálezu Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/14, mělo postupovat podle obecné právní úpravy v § 29 odst. 4 OSŘ a opatrovníkem dítěte ustanovit advokáta, přičemž souhlas advokáta s jeho ustanovením není vyžadován; OSPOD by se tedy proti svému ustanovení kolizním opatrovníkem dítěte měl odvolat, případně navrhnout, uplynula-li by mu již lhůta k odvolání, aby byl namísto něj jmenován opatrovníkem dítěte někdo jiný;
  - o i v případech, kdy jsou předmětem řízení otázky týkající se úpravy poměrů dítěte, je třeba důsledně dbát na vyloučení souběhu role orgánu zajišťujícího veřejnoprávní ochranu dítěte a orgánu, vykonávajícího kolizní opatrovnictví dítěte v soudním řízení, a to z důvodu střetu zájmů a zachování co nejvyšší možné míry objektivity a nezávislosti kolizního opatrovníka dítěte; OSPOD, který současně plní ve vztahu k danému dítěti roli orgánu zajišťujícího jeho veřejnoprávní ochranu, by se tak proti svému ustanovení kolizním opatrovníkem tohoto dítěte v soudním řízení měl odvolat, případně navrhnout, uplynula-li by mu již lhůta k odvolání, aby byl namísto něj jmenován opatrovníkem dítěte někdo jiný;
- oprávnění a povinnosti kolizního opatrovníka dítěte vyplývají z předpisů, podle kterých byl kolizní opatrovník dítěti ustanoven, a nikoli z veřejnosprávní úpravy donucovacích pravomocí OSPOD v ZSPOD; přístup do spisové dokumentace dítěte, vedené z důvodu zajišťování veřejnoprávní ochrany tohoto dítěte jako dítěte ohroženého ve smyslu § 6 ZSPOD, tak zůstane zapovězen i tomu OSPOD, který ve vztahu k tomuto dítěti plní „pouze“ roli jeho kolizního opatrovníka; v případě, že OSPOD jako kolizní opatrovník dítěte má za to, že za účelem zajištění skutečné a účinné účasti dítěte v soudním řízení je nezbytné provést též důkaz některou z informací získaných při zajišťování veřejnoprávní ochrany dítěte, musí provedení tohoto důkazu navrhnout soudu v soudním řízení, nikoli si přímo dožadovat jejich sdělení ze strany tohoto OSPOD či si dokonce zapůjčit spisovou dokumentaci dítěte, vedenou tímto OSPOD.

Z uvedeného tedy do značné míry vyplývá též odpověď na Vámi položenou otázku. Klíčem pro její zodpovězení tedy není primárně otázka, kdo je oním právníkem, jehož OSPOD za účelem zajištění odpovídajícího právního zastoupení poptal, nýbrž samotná skutečnost, že by na příště již nemělo docházet k tomu, že se „v rukou“ jednoho OSPOD budou sbíhat jak role orgánu zajišťujícího veřejnoprávní ochranu dítěte, tak role kolizního opatrovníka dítěte. Bylo-li by tomu tak, pak by bylo zřejmé, že jediným orgánem, který má „neomezený přístup“ ke spisové dokumentaci vedené z důvodu zajišťování veřejnoprávní ochrany dítěte.

Pokud navzdory všemu, co bylo výše uvedeno, přesto dojde k souběhu obou rolí OSPOD u jednoho OSPOD a tohoto souběhu se nepodaří vyvarovat ani případným odvoláním OSPOD proti svému ustanovení do role kolizního opatrovníka dítěte, pak je třeba uvést, že do spisové dokumentace OSPOD může nahlédnout jak právník úřadu, tak i advokát, přičemž by však OSPOD vždy měl ctít zásadu přiměřenosti a účelnosti nakládání s osobními a citlivými údaji člověka a tyto osoby nechat nahlédnout pouze do těch částí spisové dokumentace, které jsou pro konkrétní řízení relevantní.